ci time

Odborný analytický měsíčník

LISTOPAD 2013
ČÍSLO 9, ROČNÍK III.
WWW.CICAR.CZ
ZDARMA

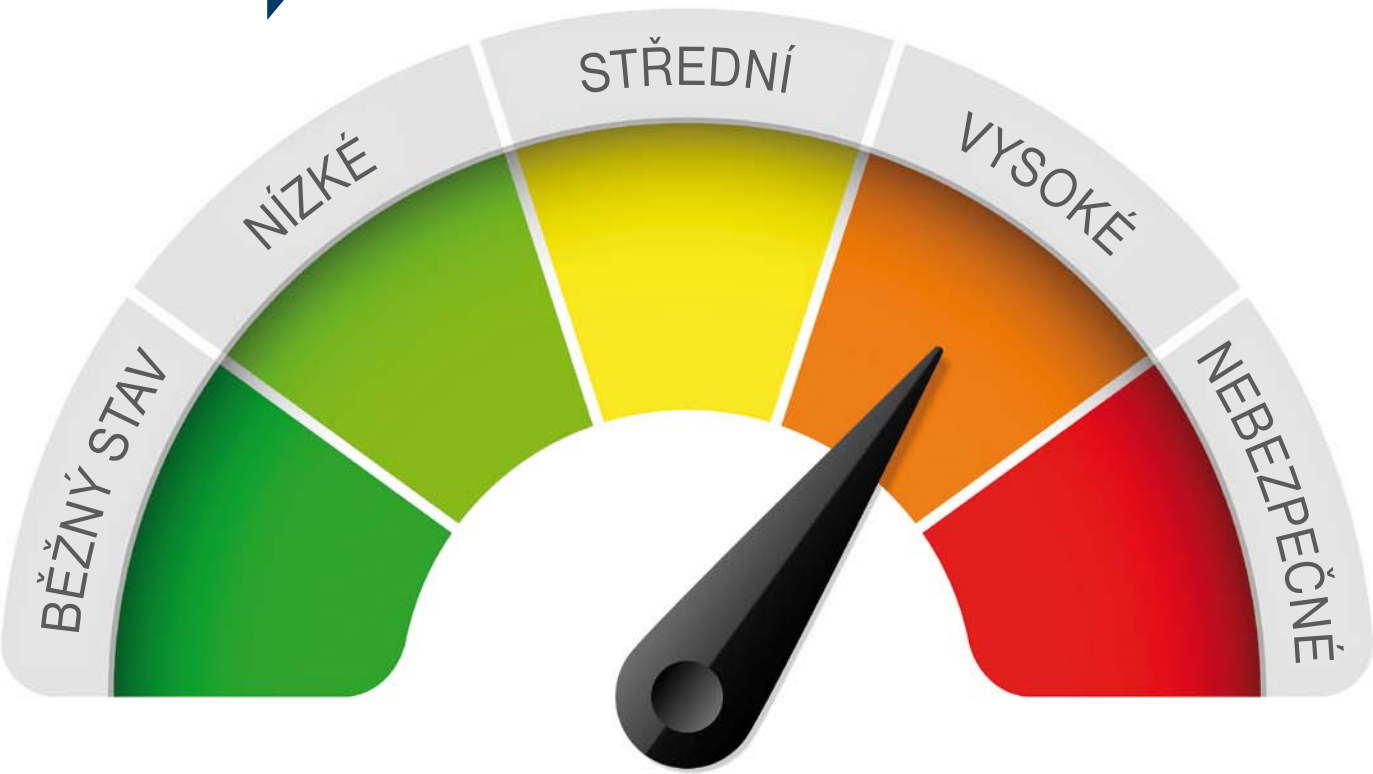

ČESKÉ VOLEBNÍ

ZEMĚ-TŘESENÍ

obsah

6 | Je to ještě horší, než co realisté jako já očekávali

ROZHOVOR | TÉMA O nevyzrálosti českého stranického systému, chronických i novějších problémech české politické scény i tragickém omylu přijetí přímé volby prezidenta s profesorem Miroslavem Novákem, předním českým politologem.

Rozhovor s Miroslavem Novákem

12 | Volič zatřásl volební mapou: Je tu „druhá republika“?

ANALÝZA | TÉMA Říjnové předčasné volby mohou být za několik let považovány za zásadní přelom v české polistopadové politice.

Autor Petr Sokol

14 | Volby marketingovým pohledem

ANALÝZA | TÉMA Volby do Poslanecké sněmovny opět ukázaly rostoucí vliv zvládnutého marketingu na volební výsledky politických stran.

Autor Marek Buchta

16 | Ústavněprávní problémy při sestavování vlády

ANALÝZA | TÉMA Povolební vývoj nás vede k zamyšlení nad tím, jaké problémy mohou nastat při sestavování nové vlády.

Autor Luboš Jemelka

18 | Řízení státu jako firmy?

ANALÝZA | TÉMA Máme po parlamentních volbách, ve kterých voliči „rozdali znova karty“. Myslím, že pro řadu občanů je největším překvapením volební výsledek politického hnutí ANO 2011, které získalo téměř 19 % hlasů.

Autor Marek Pavlík

20 | Bude po volbách bezpečněji?

ANALÝZA | TÉMA Jednou z oblastí, které se volební sliby a programy politických stran v žádných volbách nevyhnou, je otázka vnitřní bezpečnosti, boje proti nejrůznějším druhům kriminality, změn v trestní politice státu.

Autor Michal Barbořík

CI Time
Odborný analytický měsíčník
Číslo 9
Ročník III.
Listopad 2013

Vydává
CI Consult & Research, s.r.o.
IČ: 24772461
Jungmannova 29/19,
110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty
Telefon: 224 054 087
www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce
Šéfredaktor
Ladislav Mrklas
Odborní konzultanti redakce
Ivan Langer, Josef Šíma
Tajemnice redakce
Petra Viktorová
Art director
Ivo Kubát (Multimedia Atelier)
Vedoucí redaktoři rubrik
Petr Sokol (evropská politika)
Marek Buchta (veřejný marketing)
Ludmila Habadová (zdravotní a sociální politika)
Jaroslav Salivar (bezpečnost)
Luboš Jemelka (legislativa a právo)
Stálí spolupracovníci
Jan Beneš
Radovan Ďurana,
Luboš Jemelka, Jiří Kozák,
Jakub Kříž, Ondřej Mátl,
Jan Průša, Václav Rybáček,
Ladislav Tajovský
Jazyková korektura
4JAN Public Relations, s.r.o
Fotografie
str. 4–5, 19, 20–21 eu.fotolia.com
str. 14, 15, 16, 22–23 čtk
Registrace MK ČR E 19998,
ISSN 1804-8099

Milí čtenáři!

Česká republika v tomto roce zažívá opravdu perné politické okamžiky. Historicky první přímá volba prezidenta, která do tohoto úřadu vynesla silnou osobnost, jež nikterak nezakrývá, že ústavní zvyklosti jsou podle ní nesmysl. Jejímu zvolení navíc předcházela ostrá kampaň, kterou nakonec z velké části rozhodla stanoviska k událostem více než půl století starým. Následovala aféra, která přivodila nejen pád další vlády, ale i jmenování nového kabinetu, jehož nestandardnost je patrná od první chvíle. A následně i druhé předčasné volby. Ty pak přinesly skutečné zemětřesení na politické scéně, jež byla – do značné míry neprávem – dávána za vzor mnoha transformujícím se zemím. Právě výsledkům šestých parlamentních voleb, jejich příčinám a důsledkům je věnováno listopadové číslo analytického měsíčníku CI Time.

Téma otevírá vstupní analýza politologa a šéfredaktora CI Time Ladislava Mrklase. Přináší pohled na hloubku a příčiny toho, co se odehrálo v letošních volbách. Nabízí též několik tezí k perspektivám českého stranického, potažmo politického systému.

Na vstupní analýzu plynule navazuje rozhovor s předním českým politologem prof. Miroslavem Novákem. Právě on již v 90. letech, tedy v době všeobecné euforie nad konsolidací české demokracie, varoval před mnoha neblahými trendy. Jeho slova se naplnila, ba – jak trefně hovoří titulek tohoto rozhovoru – je to ještě horší, než realisté jako on očekávali.

Třetím politologickým pohledem na právě skončené volby přispěl specialista na volební geografii Petr Sokol. Název jeho textu je více než výmluvný – Volič zatřásl volební mapou. Je tu „druhá republika“?

Další texty představují analýzy dílčích problémů a fenoménů spojených s volbami. Marek Buchta rozebírá kampaně politických stran a jejich podstatné roviny. Luboš Jemelka připojuje pohled konstitucionální, konkrétně na to, jaká úskalí stojí před politiky v povolebním jednání o nové vládě. Nováček mezi autory, specialista na management ve veřejné správě Marek Pavlík, se zamýšlí nad jedním z motivů těchto voleb – otázkou, zda lze stát řídit jako firmu. Michal Barbořík rozebírá programy politických stran v oblasti bezpečnosti, přičemž primárně se zaměřuje na ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL, strany, které jsou nejčastěji skloňovány v souvislosti s novou vládou. Jan Průša pak připojuje komentář k současnému stavu českého zdravotnictví a hrozbám, kterým bude čelit nový kabinet, ať už bude jakýkoli.

Již nyní se můžete těšit na poslední letošní vydání CI Time. Prosincové číslo se, jak už se stalo zvykem, bude zabývat změnami a novinkami v českém podnikatelském prostředí. Bude věnováno rekodifikaci soukromého práva, očekávanému vývoji světové i domácí ekonomiky či změnám v daňové oblasti.

Přejeme inspirativní a zajímavé čtení!

Ivan Langer,
zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce

Ladislav Mrklas,
zakladatel společnosti
a šéfredaktor

České volební **zemětřesení**

Česká republika zažila první skutečné volební zemětřesení ve své polistopadové historii. Můžeme konstatovat, že nezůstal kámen na kameni. Volby vyhrála strana, jež sotva překročila hranici 20 procent hlasů. Druhé místo obsadila formace, o které zatím nevíme takřka nic. Občanská pravice zažila fiasko a jako celek balancuje nad propastí. V dolní komoře bude poprvé od roku 1996 zasedat sedm stran a hnutí, přičemž na kandidátkách některých z nich se do Sněmovny dostali i zástupci dalších uskupení...

LADISLAV MRKLAS | Autor je politolog, prorektor vysoké školy CEVRO Institut a šéfredaktor CI Time

V celé Evropě, tedy jak v její západní, tak i středovýchodní části, jsme v posledních letech svědky mnoha politických posunů. Jejich společným jmenovatelem je především oslabování tradičních vazeb mezi voliči a stranami, které dynamicky narůstá se změnami ve struktuře společnosti, její stále větší fragmentací a individualizací zájmů. Odcizování posilují nejrůznější skutečné i fiktivní skandály a aféry, jež se v čase videopolitiky (či možná lépe tweetpolitiky) šíří rychlostí světla. Zásadně k tomu přispěl nástup politického marketingu, který jde tak do hloubky, že dokáže najít a pojmenovat pár desítek voličů, již doslova rozhodují volby. Celý proces pak akcelerovala globální finanční a ekonomická krize, která odhalila zranitelnost evropských ekonomik a sociálních systémů, stejně jako integrační proces vnášející do této nestability další a další podněty, s nimiž umějí daleko rychleji pracovat populisté, podnikatelská a manažersky řízená politická hnutí, strany na jedno použití a jiní prodavači deště. Reálné problémy v kombinaci s virtuální realitou a neo-

chotou řady Evropanů byť jen připustit, že lépe už pravděpodobně bylo, tvoří smrtící koktejl pro standardní politické strany. Notabene, když se v poslední době chovají všelijak, v mnoha případech však rozhodně nestandardně.

Vlna problémů, valící se pomyslně směrem ze západu, zasáhla mnohé středo a východoevropské politické systémy ve stejné chvíli jako ryze domácí problémy. I ty mají společného jmenovatele, zejména nedostatečnou posttransformační konsolidaci politických stran a stranického systému. Úzká členská základna, slabé vztahy a vazby na skutečnou občanskou společnost, nahrazované klientelismem, nesoulad ostré rétoriky a pragmatické koaliční praxe, častá a nezvládnutá výměna lídrů či aktuální absence jakýchkoli přirozených lídrů, přicházejících s věrohodnou vizí, tvoří sice podstatnou, ale nikoli jedinou část této domácí vlny. Dramaticky tak narůstá propast mezi stranami a veřejností, a tudíž i ochota mas naslouchat komukoli, kdo přichází s něčím (staro)novým, neokoukaným, nevyzkoušeným. Viníkem všeho jsou staré strany, nadějí – či dokonce mesiášem – uskupení nová, logicky postavená na negaci, protestu a nezbytném silném vůdci.

> AČKOLI SE **NYNÍ**
>
> ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL zaklínají programovou blízkostí, každá z těchto stran je nejen z jiné části politického spektra, ale i z docela jiného těsta. Jakékoli spojení tedy bude jistě velmi problematické a pro všechny zúčastněné více než riskantní. Riskantní ovšem bude i z hlediska perspektiv celé české politiky.

NA KOLENOU

Sociální demokraté utrpěli vítězství, které z nich však učiní spíše vazala zbytku vlastní odpovědnosti než toho, kdo bude skutečně určovat směr. O to hůře, že je nadmíru jasné, že spory mezi oběma důležitými stranickými křídly rozhodně neskončily prvním povolebním vítězstvím předsedy ČSSD. Už proto, že nemohou zakrýt fakt, že strana zvítězila spíše ze setrvačnosti než vlastním přičiněním.

Ještě hůře je na tom po těchto volbách občanská pravice. Zejména ODS utrpěla zdrcující porážku, která z dřívějšího hegemona pravice rázem učinila jen jednu z mnoha parlamentních stran. Jásat ovšem nemůže ani TOP 09, jež rozhodně nezaujala pozici dříve obsazenou občanskými demokraty. Vedle obvyklé daně za společné vládnutí, problematických reforem, porušení některých pravicových tabu (zvyšování daní) a řady afér stojí za propadem obou stran jejich nesmiřitelné soupeření o každého voliče. Právě dualismus charakterizoval občanskou pravici vždycky, v posledních letech ale díky síle obou hráčů představoval jeden ze zdrojů mezi- i vnitrostranických problémů. ODS ani TOP 09 zaujaté vlastními problémy tak v říjnových volbách nepředstavovaly žádnou alternativu vůči rýsující se levicové většině. Tu přinesl až vstup Andreje Babiše a jeho hnutí ANO 2011. ANO 2011 v těchto volbách představovalo alternativu hned v několika rovinách: alternativu vůči levicové většině, alternativu vůči starým a dle mnoha voličů zkorumpovaným stranám, ale i alternativu jako uskupení nového typu (manažerský styl, expertní charakter) – tedy něco, po čem mnozí občané z různých logických i méně pochopitelných důvodů volají. Právě proto hnutí představovalo magnet přitahující voliče z různých částí politického spektra, více však samozřejmě z té pravé.

© alphaspirit – Fotolia.com

KONEČNÝ STAV?

Lze se oprávněně domnívat, že volby 2013 představují pouze určitý mezičas. Nepřinesly totiž vlastně žádný reálný výsledek. Formující se vláda, ale ani žádná jiná její alternativa nepředstavují logické uspořádání. Ačkoli se nyní ČSSD, ANO 2011 a KDU-ČSL zaklínají programovou blízkostí, každá z těchto stran je nejen z jiné části politického spektra, ale i z docela jiného těsta. Jakékoli spojení tedy bude jistě velmi problematické a pro všechny zúčastněné více než riskantní. Riskantní ovšem bude i z hlediska perspektiv celé české politiky. Rychlý konec takového, ale nejspíše i jiného obdobného spojenectví by totiž přinesl mocný impuls pro další vzestup protestních nálad, v tomto případě ovšem již daleko radikálnějších. Oba krajní póly politického spektra přitom mají již v současné Poslanecké sněmovně své zástupce v podobě KSČM a Úsvitu přímé demokracie. Sečteno a podtrženo, Česká republika prožila největší politické zemětřesení, ani v nejmenším to ale nevypadá, že by šlo o v blízké době poslední seismologicko-politický jev na našem území.

Je to ještě horší, než co realisté jako já očekávali

O nevyzrálosti českého stranického systému, mýtu o české výjimečnosti, chronických i novějších problémech české politické scény, „stárnutí komunistů“, volebním debaklu ODS i tragickém omylu přijetí přímé volby prezidenta s profesorem Miroslavem Novákem, předním českým politologem.

JOSEF ŠÍMA | Vedl rozhovor

INSTIT
vysoká škola

Jste jedním ze zakladatelů politologie v České republice. Vystudoval jste na Západě a po listopadu 1989 se vrátil do Československa. Jak vlastně vypadala politologie na počátku 90. let?

Do roku 1989 tady politologie jako obor neexistovala a ani existovat nesměla. Začínalo se roku 1990 prakticky od nuly. Tzv. Československou společnost pro politické vědy tvořil tehdy nesourodý a nepříliš početný konglomerát osob spíše vyššího věku a nejrůznějších profesních i osobních trajektorií.

Během 90. let se postupně vytvářely první skupiny profesionálních politologů, nejprve na Vysoké škole ekonomické, kde působil jako vedoucí katedry politologie až do roku 2003 dnes bohužel už zesnulý Jan Škaloud, autor první československé učebnice politologie, vydané v roce 1969 v Bratislavě, jakož i jeho kolega Emanuel Pecka, který vloni v plné svěžesti oslavil osmdesátku. To byli dva první profesoři politologie v českých zemích, jmenovaní už začátkem 90. let. V Praze dlouho vedl na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy politologii Theodor Syllaba, který ji tam efemérně vedl už v letech 1968–1970 (v 90. letech mu pomáhal zejména Zdeněk Zbořil), na Fakultě sociálních věd UK ji podobně dlouho řídil Rudolf Kučera, který dnes přednáší na hlavní úvazek na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Na špičku nově vznikajícího oboru se v druhé polovině devadesátých let usadila Masarykova univerzita v Brně v čele s lidmi, jako byl např. pozdější rektor a dnešní politik Petr Fiala nebo jeho kolega Maxmilián Strmiska, který letos přešel do Hradce Králové. Hned za nimi byla v Brně další početná skupina talentovaných mladých politologů. Do druhé vlny jmenování profesorů politologie, která se nejprve týkala stále Vysoké školy ekonomické a nověji Masarykovy univerzity (chronologicky ji zahájili roku 2002 Michal Klíma a Petr Fiala, po nich Vladimíra Dvořáková), jsem patřil i já. Byl jsem prezidentem jmenován ve stejném roce (2004) jako brněnský Maxmilián Strmiska, na Univerzitě Karlově jsem se tak stal prvním profesorem politologie. Politologii jsem začal vyučovat hned v akademickém roce 1990–1991 na Fakultě sociálních věd UK.

Domnívám se, že skutečně institucionalizovaným akademickým oborem se u nás politologie stala teprve někdy okolo roku 2000, kdy se v ní už začínají plně projevovat ti, kdo vystudovali obor po roce 1989. Personifikoval to např. doc. Ladislav Cabada, minulý předseda České společnosti pro politickou vědu, který patřil mezi mé studenty v prvním polistopadovém akademickém roce 1990–1991.

NEBYLI JSME **VÝJIMEČNÍ**

Zajímala by mne očekávání té doby. Ekonomové předvídali v oblasti hospodářské nutný transformační propad, který vytvoří prostor pro novou, tržní ekonomiku. Co se tehdy očekávalo od politického systému?

V první polovině 90. let převažoval v českých zemích naivní názor, že jsme na tom mnohem lépe než ostatní postkomunistické země; že by se snad o nás ani nemělo hovořit jako o „postkomunistické“ zemi. Na tom se mimochodem shodli Václav Havel i Václav Klaus. Já jsem byl od samého začátku k takovému názoru kritický. Někteří autoři se tehdy u nás domnívali, že je dokonce náš systém lepší než některé zavedené demokratické západní politické systémy – poslední volby snad ve všech již takovouto představu definitivně pohřbily. Přechod k demokracii má u nás naopak některé stránky negativnější i v porovnání s jinými středoevropskými zeměmi, které také prošly neblahou komunistickou zkušeností. Jinde se například na rozdíl od naší situace podařilo rychle konvertovat komunistické strany. Tím se už vlastně dostáváme k výsledku posledních voleb.

PŘECHOD K DEMOKRACII má u nás naopak některé stránky negativnější i v porovnání s jinými středoevropskými zeměmi, které také prošly neblahou komunistickou zkušeností. Jinde se například na rozdíl od naší situace podařilo rychle konvertovat komunistické strany.

U nás po dlouhou dobu nemohla nastat alternace, střídání pravice a levice. Komunisté byli totiž zprvu druhou nejsilnější stranou. Sociální demokracie se dokázala skutečně prosadit až ve volbách v roce 1996 a teprve v roce 1998 se jí podařilo utvořit vládu, a to ještě jen díky tzv. „opoziční smlouvě“. V Polsku a Maďarsku došlo naproti tomu k politickým alternacím daleko dříve než u nás. Od samého počátku tak byly v našem stranickém systému zabudovány problémy. Zdálo se však, že po nástupu sociální demokracie jako jedné ze dvou (téměř) velkých stran se u nás vytváří klasický, byť mezi jiným kvůli existenci antisystémové strany, KSČM, špatně fungující stranický systém. Vypadalo to, že náš stranický systém bude fungovat obdobně jako špatně fungující stranické systémy na Západě; například v poválečné Itálii. Teď se ukazuje, že situace je ještě horší, než si mysleli realisté jako já.

KSČM JE PŘEKÁŽKOU UTVÁŘENÍ AKCESCHOPNÝCH VLÁD

Vyzdvihl byste ještě nějaký další rys našeho politického a stranického systému, jejž můžeme označit jako příčinu výsledku nedávných voleb?

Některé rysy českého stranického systému jsou dlouhodobé. Přítomnost antisystémové strany je vlekoucím se problémem. Izolovanost KSČM, kterou do vlády nechtějí ani sociální demokraté, brání zdravému vývoji politického systému. Souvisí s tím silná polarizace (velká ideologická nebo jiná vzdálenost mezi relevantními politickými subjekty) a chronická vládní nestabilita jako další rysy českého politického a stranického systému. Byl jsem jedním z těch, kteří varovali před vládní nestabilitou i po minulých volbách, i když výsledky zprvu naznačovaly, že by mohla existovat vláda se silnou parlamentní podporou. Dopadlo to, jak víme, ještě hůře, než se domnívali ti největší pesimisté. K tradičním dlouhodobým slabinám české politické scény se přidávají novější, neméně negativní trendy. Již v předchozích volbách se do vládní koalice dostal subjekt, který není politickou stranou, jedná se spíše o „podnik“ s naprosto jinými cíli. Úsvit přímé demokracie i ANO 2011, jež uspěly letos, jsou pokračováním tohoto neblahého trendu.

Vyplývá z tohoto vývoje nějaká fatální hrozba pro českou politiku?

Žádná katastrofa podle mě bezprostředně nehrozí. Poslední volby mají ostatně i některé příznivé stránky, například návrat KDU-ČSL do Poslanecké sněmovny, nebo to, že se nepodařilo ČSSD, aby dohromady s KSČM získala absolutní většinu, která by jí umožnila utvořit menšinovou vládu s podporou komunistů, na které by výhledově sama nejvíce prodělala. Ostatně i výprask, který voliči uštědřili ODS, by teoreticky mohl mít z dlouhodobější perspektivy na tuto stranu – a nejen na ni – blahodárný vliv. Ale je třeba se zamyslet nad příčinami vzniku nestandardních politických subjektů. Profesor Michal Klíma například už delší dobu hovoří o fenoménu klientelistické strany. Klientelismus se v zavedených stranách, jako jsou ODS a ČSSD, rozmohl do té míry, že začal relativně zavedené politické strany diskreditovat. Vznik a volební úspěch nestandardních subjektů, jakož i oslabení (ČSSD) nebo úplný propad (ODS) zavedených stran jsou reakcí na tento vývoj. Jeden negativní fenomén tak plodí další negativní fenomén. Nyní je důležité, jak například zapůsobí debakl ODS na její schopnost změnit své fungování. Nedojde-li k očistě na obou stranách politického spektra, můžeme se posunout ze systému se dvěma poměrně silnými stranami do roztříštěného systému mnoha malých či středně velkých nestandardních a nestálých politických (nebo dokonce nepolitických) subjektů, ve kterém by jedinou stabilní stranou zůstali nepřejmenovaní komunisté.

Najdeme nějakou paralelu dnes či v historii k takové proměně stranického systému?

Najdeme samozřejmě i hůře fungující systémy. Tradičně se uvádí, že nejhorší situací je polarizovaný pluralismus po-

dle Giovanniho Sartoriho, to je situace, kdy máme dvě extrémistické strany na obou pólech politického spektra a mezi nimi se snaží přežít prosystémové politické strany, jako to bylo ve výmarském Německu, a vedlo to k pádu demokracie a nástupu nacismu. Nestojíme dnes před katastrofou, ale náš politický a stranický systém nebyl funkční, není funkční a bohužel se situace ještě zhoršuje. Teoreticky se dalo očekávat jakési uzrávání našeho politického systému, existovala naděje na postupné zlepšování. Jsme však svědky pravého opaku.

SILNÉ STRANY **VYMIZELY**

Jaký je dle vás recept na zvrácení tohoto trendu?

Neexistuje všeobecný recept na uzdravení našeho politického systému. Existují však jistá opatření, jež by mohla částečně pomoci. Já jsem znám tím, že dlouhodobě prosazuji úpravu volebního zákona, tedy nikoli celého volebního systému, pouze zákona, která by měla pomoci velkým politickým subjektům, tj. nejen stranám, ale i předvolebním koalicím, ve kterých by tedy mohly být zapojeny i malé strany, pokud by měly velký koaliční potenciál. Některé prvky této úpravy se se značným zpožděním kdysi objevily v návrhu stran „opoziční smlouvy“. Ústavní soud však zrušil drtivou většinu prvků volebního zákona, na kterém se po velmi dlouhých vyjednáváních nakonec ČSSD s ODS shodly. V dnešním zákonu bohužel zůstala naopak ta zdaleka nejhorší část změn prosazených smluvně-opozičními stranami, tzv. násobící klauzule. Ta redukuje výhodu stran majících vysoký koaliční potenciál tím, že odrazuje od utváření předvolebních koalic, místo aby jim pomáhala. V současné době, kdy postupně vymizely silné strany, není už na změnu volebního zákona optimální doba, jako byla zejména v roce 1996.

Odstranění dalších chronických neduhů českého politického systému je též obtížné. Specialisté (jako sociolog Lukáš Linek) například varují před tím, že tzv. „stárnutí komunistů“ bude velmi dlouhý proces, a tak se problému KSČM jako antisystémové strany pravděpodobně také dlouho nezbavíme.

Zmírnění klientelismu, jako dalšího klíčového problému, není též jednoduché. A když se volič odvrací od klientelistických stran k novým politickým subjektům, které nejsou standardní, situace se tím nezlepšuje. Je to přechod z bláta do louže. Zvětšená transparentnost a posílení soudní moci v boji s klientelistickými a korupčními nešvary ve stranách jsou nutnou, nikoli však postačující podmínkou částečné nápravy. Jeden okamžik se zdálo, že za Nečasovy vlády by k tomu některé náznaky směřovaly. Brzy to však zapadlo a na povrch se provalily nové skandály.

Pomoci by tu mohlo také cílené a systematicky podněcované podstatné zvětšení počtu členů u zavedených politických stran. Svého času jsem s mírnou nadsázkou říkal o „straně“, která se nazývala LIDEM, že je to „strana“, která má více ministrů než poslanců a více poslanců než členů. Je především anomálií, že strana, která se hrdě označuje za „sociálně-demokratickou“, je prostě stranou notáblů, zatímco sociálně-demokratické strany bývají tradičně masovými stranami se stovkami tisíc řadových členů. Je iluzorní mluvit pak o „vnitrostranické demokracii“, když je strana jen shlukem místních či regionálních skupinek, klanů, ne-li přímo mafií. Ty pak mohou velmi snadno k různým nekalým účelům uměle znásobovat počet „mrtvých duší“. Nestačí takové stranické odbočky jen rušit, ale je třeba především systematicky pracovat ve prospěch posilování řádné členské základny. To je ovšem nevděčná, drobná a dlouhodobá práce, ze které valný osobní profit neplyne, dnes lidé chtějí mít naopak všechno a hned.

Jak bojovat s narůstajícími autoritářskými tendencemi a nestandardnostmi politického systému, jako jsou strany na jedno použití? Myslíte, že dozrání politického systému je otázka času? Chybí nám charismatické osobnosti, nebo je třeba nějaké zásadní reformy?

Něco jsem už naznačil. Čas sám nic nevyřeší. Chybí nám totiž viditelná tendence k upevnění stranického systému a jeho stabilizaci. Momentálně není ani nejvhodnější doba na změnu volebního zákona, o které jsme hovořili a která je podle mě potřebná. Je třeba bojovat na více frontách. Situaci navíc komplikuje zavedení přímé volby prezidenta. To byl naprostý omyl. Na přímou volbu měli přitom téměř všichni čeští politologové stejný názor, všichni jsme (s výjimkou Jiřího Pehe, který teď naříká nad tím, co on sám podporoval) tuto změnu odmítali, varovali před riziky a vyzývali zákonodárce, aby k tomuto kroku nepřistupovali. V parlamentním režimu je přímá volba prezidenta nevhodná, jelikož v tomto režimu se všechno odvíjí od parlamentních voleb, respektive voleb do dolní komory. Volba prezidenta oběma komorami parlamentu, jak tomu bylo dříve, je tak v souladu s tímto systémem. Dnes má však prezident díky přímým volbám samostatnou legitimitu. To posiluje jeho postavení v rámci systému. Nacházíme se navíc v tradici, kdy naši demokratičtí prezidenti mají tak jako tak tendenci překračovat své kompetence. To dělali už Masaryk nebo Havel, o Klausovi ani nemluvě. Všichni měli sklon jednat nad rámec svých pravomocí, a tak má nyní Miloš Zeman – vyzbrojen navíc novou legitimitou vyplývající z přímé lidové volby – na co navázat.

Byl kromě toho zvolen proti vůli strany, kterou dlouho ztělesňoval, což nás přivádí k dalšímu problému – dnešním neutěšeným poměrům v ČSSD, naší nejsilnější straně, kde dosavadní

členové nejužšího vedení jsou označováni svými kolegy za „pučisty“ a „zrádce“. A ten rozvrat uvnitř ČSSD souvisí s velmi neobvyklou situací při prezidentské volbě v roce 2003, která tehdy byla nepřímá, volily ho obě komory parlamentu. ČSSD byla v té době nejsilnější stranou v parlamentu a zabránila přitom zvolení svého dlouholetého předsedy a kandidáta na prezidenta. Namísto toho obě komory parlamentu zvolily tehdejšího čestného předsedu hlavní opoziční strany Václava Klause. To je přece něco neuvěřitelného a ukazuje to na nevyzrálost naší politické scény, kterou pak obnažil ještě víc pád Topolánkovy vlády přímo v půlce českého předsednictví Evropské unii, čímž jsme se stali světu pro smích. Poukazuje to samozřejmě zejména na velmi zvláštní poměry v naší sociální demokracii, jejíž poslanci mimochodem v tomto případě nejdřív odhlasovali všichni jako jeden muž nedůvěru Topolánkově vládě a po jejím pádu pak nevěděli, co dál, tvářili se jako zmoklé slepice.

KDYŽ SE VOLIČ ODVRACÍ

od klientelistických stran k novým politickým subjektům, které nejsou standardní, situace se tím nezlepšuje. Je to přechod z bláta do louže.

Prezident Zeman by neměl být démonizován. Není nic překvapivého, že na politickém kolbišti jedná ve vlastním zájmu. Má usnadněnou situaci tím, že vlády jsou v dnešní České republice nestabilní, nesourodé a/nebo poloúřednické, pokud tu vůbec nějaké vlády občas jsou. Dnes tu kupříkladu máme už několik měsíců „vládu“, která je nejen „v demisi“, ale která především nikdy nezískala důvěru v parlamentu, což přece ústava vyžaduje k tomu, aby vláda mohla vůbec začít legitimně vládnout. Je omyl spatřovat hlavního viníka problémů v prezidentu Zemanovi. Kdyby tu byla stabilní stranická scéna a snadno se utvářely většiny, prezident by byl nucen hrát normální pravidla hry, například jmenovat premiérem předsedu té strany, která by měla podporu nesporné většiny v Poslanecké sněmovně.

PROF. DR. MIROSLAV NOVÁK (1953)

- Studoval v Praze sociologii a filozofii na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, v roce 1977 emigroval do Švýcarska, kde pokračoval ve studiu sociologie na univerzitě v Lausanne. Disertaci obhájil a doktorát sociologie získal na Ženevské univerzitě (1988). Po změně režimu od roku 1990 přednáší politologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, na které se stal v roce 2004 prvním profesorem politologie;
- specializuje se na komparativní politickou sociologii, zejména na stranické systémy a typy demokracie;
- publikoval odborné knihy ve francouzštině a v češtině, např. Strany a stranické systémy: Úvod do jejich srovnávacího studia či Mezi demokracií a totalitarismem. Je editorem a hlavním autorem Úvodu do studia politiky, na němž se podílelo dalších 14 českých specialistů;
- působí také jako odborný garant magisterského oboru politologie a bakalářského oboru politologie a mezinárodní vztahy vysoké školy CEVRO Institut, na níž v letech 2006–2009 působil jako rektor;
- je členem redakčních rad Annuaire français des relations internationales (Paříž, Francie), Politologického časopisu (Brno), Sociologického časopisu (Praha), Střed/Centre (Praha), dále je členem vědeckého komitétu Revue internationale de Politique Comparée (Louvain-la-Neuve, Belgie) a Est-Europa. Revue d'études politiques et constitutionnelles (Pau, Francie).

Volič zatřásl volební mapou

Je tu „druhá republika“?

Říjnové předčasné volby mohou být za několik let považovány za zásadní přelom v české polistopadové politice. Voliči natolik zatřásli českou politikou, že by dokonce bylo možné začít mluvit o „druhé české republice“ či minimálně o jejím počátku. V řadě zemí světa, a platilo to i pro bývalé Československo, se podle změny režimu nebo dalších klíčových charakteristik politické soutěže počítají jednotlivé číslované republiky. Zadrž ovšem, kdo by chtěl hned začít protestovat, že se u nás režim volbami určitě nezměnil. To je sice pravda, ale podobně jako při vzniku „druhé italské republiky“ v roce 1994 minimálně stranický systém zažil zásadní otřes.

PETR SOKOL | Autor je politolog, přednáší na CEVRO Institutu, řídí CEVRO Revue a pravidelně přispívá do dalších českých médií (např. do Reflexu)

Je sice pravda, že až další vývoj ukáže, zda skutečně vzniká „druhá česká republika“ nebo zda budou letošní volby považovány jen za určitý výkyv, po němž se vše vrátilo do starých kolejí. Na druhou stranu platí, že jsme v mnoha ohledech do „druhé české republiky“ poslední říjnový víkend nakoukli. Jedním z příznaků tohoto jevu je bezpochyby nárůst hlasů pro strany, které současnou podobu české demokratické politiky alespoň v některých závažných rysech odmítají. Zatímco před třemi lety do této skupiny stran patřila snad jen antisystémová dvojice: Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) a pravicově extremistická Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS), letos se do široce pojaté skupiny stran požadujících zásadní změnu přidal populistický Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury a podnikatelsko-populistické hnutí ANO 2011.

TLAK STOUPÁ

Ve sněmovních volbách v roce 2010 dvě zmíněné strany stojící proti současnému uspořádání státu získaly „jen“ 12,41 %, a i pokud bychom k nim připočetli populistickou Suverenitu Jany Bobošíkové a přímou demokracii deklaratorně prosazující Věci veřejné (VV), zjistíme, že protestní hlas odevzdalo i v takto širokém pojetí jen něco málo přes čtvrtinu voličů (26,96 %).

Letos ovšem do množiny protestních hlasů připadlo rekordních 41,3 % hlasů a starý stranický systém se doslova otřásl v základech. Pro srovnání a jako argument pro tezi, že „první česká republika“ zřejmě končí, poslouží i fakt, že kvarteto dosud zavedených, tradičních stran si letos připsalo 46,9 % hlasů, a je tedy jen o přibližně pět procent silnější než ti, kteří chtějí změnu.

NAŠTVANÉ OKRESY

Kromě skokového nárůstu protestních hlasů ovšem můžeme za příznak nástupu „druhé české republiky“ považovat

i otřes, který prodělala v tomto volebním klání česká volební mapa.

Baštami protestu sice zůstaly tradiční nespokojené oblasti na severozápadě Čech, ale protestní hlasování se rozlilo i do dalších oblastí. Nejzásadnější proměnou prošel severovýchod Čech. Ten dosud patřil k pravicovým baštám, kde lidé u uren „dávali“ nejlepší venkovské výsledky dosavadnímu lídrovi občanské pravice – občanským demokratům –, ale zároveň vždy nadprůměrně hlasovali pro „alternativní pravici“ v podobě Unie svobody či TOP 09. Dobré podpoře se zde na české (myšleno ne-moravské) poměry těšila také tradiční KDU-ČSL. V rámci pravo-levého dělení republiky tvořily severovýchodní Čechy jeden z konců pravicového pásu táhnoucího se od Českých Budějovic na jihu přes Prahu až po Náchodsko. Toto pásmo sice i letos přineslo nejvyšší zisky pro ODS a TOP 09, ale zároveň zmizelo pod populistickou vlnou, která zaplavila severovýchod Čech. V tomto koutě České republiky sice ani letos nebodovali „tvrdí“ oponenti režimu (KSČM a DSSS), ale severovýchodní Čechy se staly jednou z výkladních skříní „populistů light“ – tedy ANO 2011 a Úsvitu. Úspěch populistických stran v tomto regionu přitom nelze vysvětlovat jen momentem, který přinesl nejlepší zisky Babišovu hnutí ANO 2011 a který spočíval ve skutečnosti, že babišovci velmi nadprůměrně bodovali v okresech, kde Babišova firma Agrofert vlastní velké podniky, které zaměstnávají vysoký počet lidí. To by mohlo snad vysvětlovat vítězství ANO 2011 v okrese Pardubice, ale těžko vysvětlí podobné triumfy v dosavadních pravicových baštách, jako jsou Jablonecko, Trutnovsko či Hradecko. Podobně je obtížně zdůvodnitelné, proč třetí nejlepší výsledek na úrovni „malých okresů“ (odborně ORP) dosáhlo Okamurovo hnutí Úsvit v krkonošské Jilemnici.

SEVER A JIH

Radikalizace severovýchodních Čech je faktem, který navíc vede k situaci, kdy toto dříve „neprotestní území“ geograficky propojuje dvě tradiční bašty politického protestu – severozápadní Čechy se severní Moravou a Slezskem. Díky tomu většina letošních povolebních map připomíná válku Severu s Jihem, protože se republika nejen pomyslně těmito volbami rozdělila na populisticko-protestní Sever a opačně laděný Jih, kde ještě převažují voliči tradičních stran. Samozřejmě stále platí, že například Znojemsko a některé pohraniční oblasti v Jižních Čechách mají také nadprůměrný podíl protestních hlasů, ale v obou případech se jedná o jakési periferní ostrovy, politicky sudetského původu.

DO MNOŽINY **PROTESTNÍCH**

hlasů připadlo rekordních 41,3 procenta hlasů a starý stranický systém se doslova otřásl v základech. Kvarteto dosud zavedených tradičních stran si letos připsalo 46,9 procenta hlasů, a je tedy jen o přibližně pět procent silnější než ti, kteří chtějí změnu.

VĚTŠINA NA DOHLED

Protestní hlasy zaznamenaly i geograficky velký nárůst. Zatímco před třemi lety byl rekord širšího souboru protestních stran (KSČM, DSSS, VV, Suverenita) s 37 % zaznamenán v okrese Most, letos již naštvanost zachvátila mnohem více okresů, protože protestní čtyřlístek překročil hranici 40 % v 57 okresech. Na Mostecku, Lounsku, Bruntálsku a Chomutovsku získalo dokonce jen hypotetické souručenství komunistů, babišovců a okamurovců přes 50 % hlasů. Pokud připočteme ještě Vandasovy „dělníky“, překročil zisk protestních stran nadpoloviční většinu odevzdaných hlasů také na Jesenicku, Českolipsku, v okrese Ústí nad Labem a na Děčínsku a Teplicku.

Přiloženou mapu, která znázorňuje území volební podpory a jeho jádro pro protestní strany, lze proto ve zkratce nazvat jako mapu nespokojenosti v České republice. Tmavší odstín znázorňuje, kde je podpora nejsilnější, světlejší barva pak vystihuje okresy, kde bylo hlasování pro čtveřici „stran změny“ o něco nižší, ale stále ještě výrazně nadprůměrné.

Při pohledu na volební výsledky předčasných voleb proto můžeme z mnoha důvodů parafrázovat Kocábovu písničku o stáří a zanotovat si: „Já jsem Tvá druhá republika, pozvi mne dál!“ Samozřejmě existují varianty dalšího vývoje, kdy se například obě nová populistická hnutí postupně rozpadnou nebo se to větší z nich promění ve standardní pravicovou stranu a „druhá republika“ se konat nebude, ale zatím tomu mnohé nenasvědčuje.

Mapa 1 Povolební mapa ČR – podpora pro protestní strany

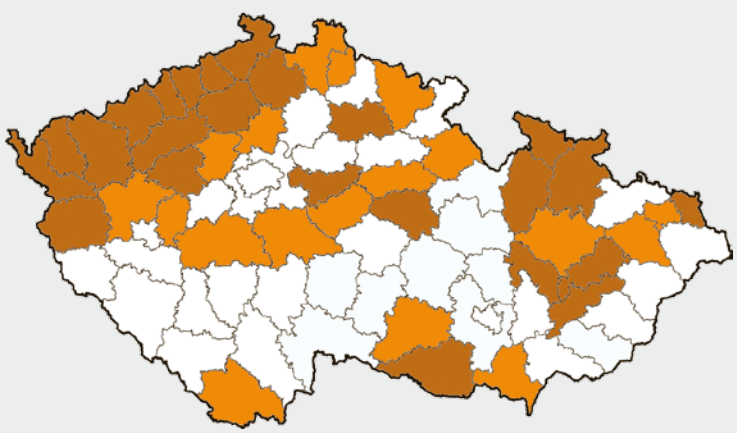

Okresy s nejsilnější podporou protestních stran
Okresy se silnou podporou protestních stran
Okresy se slabou podporou protestních stran

Zdroj: vlastní výpočet autora

Volby marketingovým **pohledem**

Volby do Poslanecké sněmovny opět ukázaly rostoucí vliv zvládnutého marketingu na volební výsledky politických stran.

MAREK BUCHTA | Autor je marketingový konzultant

Z marketingového pohledu má politický produkt tři složky: ideologický základ, osobnosti a aktuální témata. Zatímco absence nebo eroze ideologického základu vede k dlouhodobějším problémům ohrožujícím samotnou existenci stran, osobnosti a témata sehrávají důležitou roli v aktuálních volebních výsledcích. Autentického lídra charakterizuje maximální osobní nasazení, srozumitelný důvod pro kandidaturu, zajímavý příběh. Při zpracování aktuálních témat vítězí kampaně, kterým se podaří „držet prst na tepu doby“. Vzpomeňme si třeba na téma zdravotnických poplatků v krajských volbách 2008 nebo „řeckou kartu“ v roce 2010.

Jak si vedly jednotlivé politické strany v parlamentních volbách v roce 2013? Obecně nelze hovořit jinak než o zklamání. Jistě, byla zde řemeslně velmi slušně odvedená kampaň hnutí ANO, která přinesla i nečekaně dobrý výsledek. Mimo ní ale budeme hledat pozitivní prvky jen velmi obtížně. Naopak, nelze si nepovšimnout zbytečného propadu kampaní ČSSD a ODS i nenaplněných ambicí kampaně TOP 09.

NEVYUŽITÁ ŠANCE ČSSD

V průběhu volebního období se ČSSD nabízela unikátní šance na vysoký volební zisk. Tu jí svojí komunikační pasivitou i kontroverzními činy samy nabízely strany vládní koalice. ČSSD na jaře atakovala 40 %. Již podruhé ale došlo k prudkému propadu v poslední části kampaně. V roce 2010 to bylo způsobeno zejména intenzivním tlakem konkurenčních kampaní. Letos byly problémy uvnitř týmu – vnitřní nejednota, slabý lídr a slabá kampaň.

Kampaň hnutí ANO

NĚKTERÉ „RÝMOVAČKY“ ODS:

- Promiňte kritici, dál volím pravici.
- Síla je v tradici, já volím pravici.
- Prvňáčci i anglicky mluvící? Proto volím pravici.
- Chci živnostníky v kondici, i proto volím pravici.
- Ať nejsou z dětí dlužníci, i proto volím pravici.
- Nebyl jsem v milicích, já volím pravici.
- Nechcu komáry na špici! Děcka, volím pravici.
- Leninovi dědici, já volím pravici.

Oceňovanými prvky v dřívějších kampaních sociálních demokratů bývalo nasazení, tah na bránu a emoce. Býval znát také přínos konzultací americké PSB nebo poradců německé SPD. Letos jako by v kampani vystupovala zcela jiná strana. Hlavní myšlenka „fungujícího státu“ byla sice dobře vybraná, její prezentace ale postrádala jakoukoli emoci. Heslu chyběla unikátnost, stejně dobře by mohlo patřit jakékoli straně zleva doprava. Grafické zpracování balancovalo na hraně amatérismu. ČSSD také zapomněla na absolutní nutnost zajištění vysoké volební účasti svých voličů. Přitom na tento déletrvající problém již uměla reagovat a ukázala to

skvěle například v již zmíněných krajských volbách 2008. Teprve v závěru si socialisté začali být vědomi hrozícího poklesu a začali aktivizovat. To už ale bylo pozdě.

DLOUHÝ TIME-OUT V MARKETINGU ODS

ODS měla před několika lety vybudovaný silný marketingový tým. Zejména výukové a školicí kapacity kolem CEVRA, ale i praxe ve využívání výzkumů, zkušenosti s různými typy komunikace nebo Modrý tým s více než deseti tisíci podporovateli.

V posledních letech si tato strana vybírá v marketingu oddechový čas. Ten vyústil v neslané nemastné kampaně v krajských volbách 2012, prezidentských volbách i v parlamentních volbách 2013. Tým pod vedením M. Kuby se rozhodl nerespektovat ani elementární zásady pro vedení úspěšné kampaně. Od nejasného lídra, absentující hlavní myšlenky kampaně přes kontroverzní rýmovačky až po závěrečný dvojznačný slogan: „Střední třído, braň se ODS“.

Celostátní část kampaně byla zahájena ambiciózním projektem „Volím pravici“, spojeným s intenzivní komunikací na Twitteru. V první části dokonce logo Twitteru nahradilo „ptáčka“ ODS. Samotné využití sociální sítě je chvályhodné a v souladu s moderními trendy. V případě ODS ale došlo ke klasické záměně cíle a prostředku. Moderní komunikační prostředí Twitteru nemohlo nahradit absenci nosných témat. Navíc Twitter zatím zůstává v ČR minoritní sítí pro tisícovky nadšenců.

Po tomto entrée, které vyvolalo slušnou publicitu, nastalo velké očekávání, co bude dál. Kampaň se rozvinula v rýmovačkách (viz vložený text). Od celkem pochopitelných (živnostníci) přes poněkud nesrozumitelné (prvňáčci) až po balancování na hraně pošetilosti. To vše v ekonomicky těžké době, kdy celé velké cílové skupiny mají starosti, a v silné konkurenci stávajících i nových stran a hnutí. Žádný autentický lídr, žádná silná témata, žádný prst na tepu doby – kampaň tak trochu z jiného světa. Není divu, že se nepodařilo udržet jednotu a některé části ODS začaly organizovat vlastní aktivity. Kampaň tak ztratila kompaktnost a k vidění bylo množství různých exekucí. Nejvýrazněji se to projevilo v Praze a v Plzni. Pražská ODS využila zcela odlišný koncept s Mirkou Němcovou v roli kandidátky na premiérku. Vlastní kampaň organizoval i druhý na kandidátce B. Svoboda (Svoboda pro Prahu, Praha pro Svobodu) nebo Marek Benda.

Ne závěr přišla již zmíněná výzva ke střední třídě. Obtížně čitelný koncept, vztahující se k poměrně mlhavě definované kategorii, se kterou navíc ODS dosud nijak výrazně nepracovala. Střední třída se ODS tentokrát docela úspěšně ubránila. Vzhledem k tradiční nestabilitě nových hnutí i nejistotě, co bude s TOP 09 po odchodu Karla Schwarzenberga, je ale absolutně nutné, aby se ODS dala znovu dohromady. Time-out skončil, dámy a pánové.

Kampaň ČSSD

KAMPANĚ HNUTÍ ANO

Marketingové vítězství voleb tak doslova zbylo na hnutí ANO Andreje Babiše. Co, kromě značného objemu peněz, stálo za tímto úspěchem? Právě respektování elementárních zákonitostí pro přípravu a vedení politických kampaní. Promyšlená strategie a silný tým. Malé množství témat, která ANO dokázalo neustále opakovat. Široká základna příznivců a podporovatelů. Schopnost vystavět kampaň jako příběh.

Potud chvála. To, že se naděje může velmi rychle rozplynout, již dokonale demonstrovala řada stran, naposledy třeba Věci veřejné. Bude záležet zejména na hnutí ANO samotném, jak se s tímto nebezpečím dokáže vypořádat. První kroky po volbách vypadají zajímavě – kampaň pokračuje směrem k blížícím se eurovolbám i směrem ke kontinuální komunikaci a demonstraci plnění předvolebních slibů.

Přiznejme, že k úspěchu pomohla ANO i pasivita a odevzdanost velkých stran. Prubířským kamenem obdobných projektů ale bývá až druhá kampaň. Ta první nese pel neokoukanosti, nadšení, touhy po změně. V té druhé již bude potřeba skládat účty.

NĚKTERÉ SLOGANY POLITICKÝCH STRAN:

ČSSD: Prosadíme dobře fungující stát. Volte ČSSD, fungující stát prosadí jen silná vláda.

ANO: Aby se za nás děti nestyděly. Nejsme jako politici. Makáme.

TOP 09: Nadávat na poměry nebo přijít k volbám? Autoritářský režim nebo vláda autorit?

ODS: Volím pravici. Střední třído, braň se.

KDU-ČSL: Dáme zemi do pořádku.

Úsvit: Konec bordelu a korupce.

Ústavněprávní **problémy** při sestavování **vlády**

Povolební vývoj nás vede k zamyšlení nad tím, jaké problémy mohou nastat při sestavování nové vlády. V následujícím textu bych se chtěl proto věnovat tomu, jakými pravidly je tento proces limitován a zda lze tato pravidla považovat za dostatečná.

LUBOŠ JEMELKA | Autor je právník a politolog, přednáší na CEVRO Institutu a pravidelně publikuje zejména k problematice správního práva

Miloš Zeman, prezident České republiky

ÚSTAVA A ÚSTAVNÍ ZVYKLOSTI

Úvodem je třeba konstatovat, že Ústava ČR je v úpravě problematiky sestavování vlád poměrně strohá. Jak uvádí v čl. 62 písm. a), resp. čl. 68, prezident republiky jmenuje předsedu a (na návrh předsedy vlády) další členy vlády, které pak pověřuje řízením ministerstev nebo jiných úřadů. K tomu dodává, že vláda předstoupí do třiceti dnů po svém jmenování před Poslaneckou sněmovnu a požádá ji o vyslovení důvěry. Pokud ji nezíská, při druhém pokusu je proces stejný a až napotřetí by prezident republiky jmenoval předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny.

Tato stručná pravidla doplňují v zájmu určitého minima právní jistoty i nepsané (dle názoru autora ovšem nikoli nevýznamné) ústavní zvyklosti. Z nich se dovozuje jak to, že první pokus na sestavení vlády by měl mít předseda „vítězné strany“, tak také to, že se před formálním jmenováním předsedou vlády vyvolená osoba sestavením vlády nejprve pouze pověří. Zmíněnou vítěznou stranou přitom nemusí být strana, která obdržela nejvyšší počet hlasů (srov. jmenování vlády Petra Nečase v roce 2010, přestože nejvíce hlasů ve volbách obdržela ČSSD), ale strana, která je schopná získat parlamentní většinu. Tento postup považuji za správný, protože má-li mít vláda důvěru Poslanecké sněmovny, musí se primárně opírat o většinu jejích členů. I proto má svůj smysl (ačkoli nikoliv oporu v ústavě) i ono pověření k příslušným jednáním před tím, než je někdo skutečně jmenován (což se provádí od roku 1996). Zda se bude těchto zvyklostí držet i současná hlava státu, která význam ústavních zvyklostí nepřeceňuje, není zatím zřejmé. Zdá se však, že ano, i když předvolební zmínky o možnostech jmenovat nikoli lídra, ale „představitele“ nejsilnější strany, bylo možné vykládat různě (například s možností upřednostnění osoby, která je prezidentovi, resp. kroužkujícím voličům strany bližší). Otázkou však zůstává, jak rychle a za jakých podmínek bude sestavení vlády probíhat.

Pokud se podíváme na lhůty pro sestavení vlády do ústavy, zjistíme, že tam žádné nejsou. Z povahy věci by měl prezident postupovat tak, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům, nicméně tuto skutečnost si může každý vyložit různě. Teoreticky není vyloučeno ani to, aby se jmenování nové vlády několik měsíců odkládalo, ani to, aby se jmenovala okamžitě a přes nezískání důvěry vládla kvůli průtahům se jmenováním vlády nové (sestavené na základě druhého pokusu) poměrně dlouhou dobu. Další neznámou mohou být i podmínky kladené na potenciálního předsedu nové vlády. Již v minulosti se objevil například požadavek na předložení podpisu alespoň 101 poslanců (při sestavování vlády v roce 2004), resp. předložení stejného počtu podpisů úředně ověřených (při diskuzích o možné vládě v roce 2013). Tento požadavek sice prezident nyní neuvádí, nicméně požadováno bude zřejmě „čisté“ lustrační osvědčení a možná nezůstane jen u něj. Vyloučeny totiž nemusí být ani určité personální požadavky pana prezidenta na jednotlivé ministry. I když není úplná shoda na tom, zda může prezident předsedou vlády navržené osoby nejmenovat, domnívám se ve shodě s prof. Hendrychem či doc. Koudelkou, že tomu tak je a že prezident není povinen jmenovat každého, koho mu předseda vlády navrhne. Zde by pak s ohledem na historicky nedobré vztahy k prezidentovi mohl „narazit“ nejeden představitel vítězné strany.

„PŘEDEVŠÍM BYCH ŘEKL, ŽE POJEM ÚSTAVNÍ ZVYKLOSTI

je naprosto idiotský, protože kdyby to byly opravdu ústavní zvyklosti, tak by nějakým způsobem byly zakotveny v ústavě. Jsou to jenom zvyklosti. Prezident, byť přímo zvolený, nemůže měnit ústavu, ale má samozřejmě svaté právo měnit zvyklosti, které nejsou zakotveny v ústavě.“ prezident Miloš Zeman v rozhovoru pro deník Právo (11. 7. 2013)

DŮVOD KE ZMĚNĚ ÚSTAVY?

Výše zmíněné otázky plynoucí z (v tomto směru) stručného textu ústavy a nepsaných ústavních zvyklostí vedou čas od času k úvahám, zda by neměla být ústava zpřesněna například stanovením lhůt pro jednotlivé kroky při sestavování vlády, stanovením toho, jaká osoba strany může být (v návaznosti na volební výsledek) při jednotlivých pokusech jmenována, nebo úplnou změnou pravidel například tak, aby byl předseda vlády poslanci volen.

Určité zpřesnění textu ústavy (zejména pokud jde o lhůty) by sice mohlo být vhodné, nicméně nelze opomíjet, že různé povolební situace mohou vyvolávat různou potřebu těchto lhůt. Zatímco v roce 1996 bylo možné jmenovat vládu během pěti týdnů, v roce 2006 si to kvůli volebnímu „patu“ vyžádalo více než čtvrt roku. Určitě pak nejsem stoupencem zavádění vágních formulací typu „bez zbytečného odkladu“ nebo „bezodkladně“, což vlastně nic nového neříká (mělo by platit z povahy věci již dnes). Za vhodné pak nepovažuji ani to, aby se bez dalšího opisovala právní úprava platící za jiných podmínek v jiném státě. Ani volba předsedy vlády Poslaneckou sněmovnou by tak například nemusela být ideálním řešením, protože jak ukazuje historie, ani Poslanecká sněmovna nemusí být za všech okolností akceschopná (srov. průtahy s volbou předsedy sněmovny v roce 2006). Domnívám se tedy, že dostatečné by mohlo být pouze to, aby prezident (ať už jakýkoli) přistupoval k sestavování vlády bez osobních antipatií a nově vymýšlených podmínek tak rychle, jak jen to je možné, a svými návrhy nebyl ovlivněn ničím jiným, než povolebním uspořádáním Poslanecké sněmovny. Zda tomu tak bude v aktuální povolební situaci, se již brzy dozvíme.

NÁVRH NA ZMĚNU ÚSTAVY

z roku 1998 (sněmovní tisk č. 359) například předpokládal, že by v prvním pokusu sestavoval vládu zástupce vítězné strany (dle proběhlých voleb do Poslanecké sněmovny), v druhém zástupce druhé strany v pořadí a třetí pokus by nechával návrh (bez omezení) předsedovi Poslanecké sněmovny. Osobně spatřuji hlavní nedostatek tohoto neschváleného návrhu v tom, že v systému poměrného zastoupení nemusí být rozhodující pouze pořadí stran ve volbách, ale jejich schopnost opřít se o parlamentní většinu.

Řízení státu jako **firmy?**

Máme po parlamentních volbách, ve kterých voliči „rozdali znova karty“. Myslím, že pro řadu občanů je největším překvapením volební výsledek politického hnutí ANO 2011, které získalo téměř 19 % hlasů. Určitě je pak zajímavé zamyslet se nad obsahem jednoho z hlavních hesel předvolební kampaně „pojďme řídit stát jako firmu“. Jak může s touto kartou „hrát“ nová vláda vzešlá z voleb?

MAREK PAVLÍK | Autor je manažer pro veřejnou správu M. C. TRITON, přednáší management ve veřejné správě na vysoké škole CEVRO Institut

Když se podíváme na aktuálně zveřejňované komentáře k myšlence řízení státu jako byznysu, tak lze veskrze nalézt převážně negativní stanoviska. Ta zejména poukazují na skutečnost, že řízení státních financí je na rozdíl od firemních výrazně limitováno tzv. mandatorními výdaji (transfery ze zákona, např. důchody, sociální dávky a další), které tvoří až 80 % výdajů státu. Nezanedbatelný je i fakt, že nikdy nebude možné státní instituce zcela odpolitizovat, tudíž zcela apoliticky racionalizovat. Naopak co má řízení státu nepochybně společné s řízením firmy, je to, že oba subjekty musí mít jasnou, racionální a efektivní vizi, strategii a taktiku, a to nejen investiční, ale i pro celou bohatou škálu veřejných služeb.

Také se domnívám, že nelze v celé komplexnosti aplikovat principy řízení soukromého sektoru na veřejný sektor. Nicméně to v žádném případě neznamená, že není možné v české, přebujelou byrokracií zatížené veřejné správě využívat některých přístupů, které se v úspěšných firmách osvědčily. Naopak jsem pevně přesvědčen, že naše veřejná správa (především pak státní správa a jí zřizované organizace) by měla více „pokukovat“ po chytrých řešeních uplatňovaných ve firemním prostředí a řešeních, které již s úspěchem nabízejí i některá u firem „poučená“ města v zahraničí (např. Tilburg v Holandsku, tzv. Tilburg Model – řízení města jako byznysu).

STEJNĚ JAKO VE FIRMĚ ZAMĚSTNANEC bez motivace není ani zaměstnanec veřejné správy bez motivace opravdu schopný dlouhodobě přispívat ke zvyšování kvality a efektivity své práce.

Než se dostaneme k chytrým přístupům ze soukromého sektoru hodných následování veřejným sektorem, shrňme si překážky či nedostatky české veřejné správy:

- zaměstnanci organizací veřejné správy očekávají spíše direktivní a autoritativní způsob řízení (toto

© freshidea – Fotolia.com

očekávání se ukazuje jako silná překážka pro dosažení proměny úřadů v dynamickou organizaci zaměřenou na služby obyvatelům měst a krajů),

- velmi nízký stupeň ochoty a dovednosti vedoucích zaměstnanců při delegování pravomocí na podřízené pracovníky,
- malý zájem zaměstnanců veřejné správy vstupovat do pracovních rizik a přebírat odpovědnost,
- nedostatečná decentralizace řízení veřejných služeb a s tím spojená potřeba větších a širších kompetencí manažerů ve veřejné správě (dostatečný prostor svobody pro tvorbu rozhodnutí, ale také to, aby jejich rozhodnutí měla váhu a byla realizována),
- management veřejných služeb se často obává vstupovat do konstruktivních konfliktů, které napomáhají dosažení plánovaných změn,
- nedostatečná ochota managementu ve veřejné správě vystoupit ze zajetých kolejí „hierarchického uspořádání organizace“ a uplatňovat moderní přístupy řízení (např. projektové řízení, řízení podle cílů apod.),
- nízká ochota organizací veřejné správy uvažovat při poskytování veřejných služeb o partnerství se soukromým sektorem,
- nedostatečně rozvinuté „soft skills“ (měkké dovednosti, např. komunikace, vedení lidí, týmová spolupráce) u zaměstnanců v organizacích veřejné správy.

NĚKTERÉ PŘÍSTUPY ZE SOUKROMÉHO SEKTORU VHODNÉ K APLIKACI DO VEŘEJNÉHO SEKTORU

- stanovení dlouhodobých vizí a koncepcí pro řešení strategických veřejných služeb (energetická koncepce, koncepce dopravní obslužnosti, důchodová reforma apod.),
- nastavení měřitelných cílů organizací veřejné správy, které lze následně vyhodnotit,
- měření kvality a efektivity poskytování vybraných veřejných služeb,
- zákaznický přístup při poskytování veřejných služeb,
- zjednodušení pravidel a procesů ve veřejné správě,
- hledání synergií úspor a „dobré praxe“ mezi jednotlivými organizacemi veřejné správy,
- zvýšení spolupráce mezi subjekty veřejné správy, mezi organizacemi veřejné správy a soukromého sektoru (např. PPP projekty),
- nastavení hodnocení zaměstnanců s vazbou na odměňování (kromě tarifních mezd také variabilní složka mzdy s vazbou na plnění měřitelných cílů) – uplatnění principu osobní odpovědnosti úředníků.

Výše uvedené přístupy jsou jen malou „ochutnávkou“ toho, co jsem měl ve své tuzemské i zahraniční praxi možnost zažít a vyhodnotit díky skutečnosti, že jsem v dosavadní pracovní kariéře pracoval jak pro veřejnou správu, tak pro firmy.

Bavím-li se s lidmi z veřejné správy, často si stěžují, jak jsou „tím současným systémem“ otrávení a demotivovaní. Stejně jako ve firmě zaměstnanec bez motivace, není ani zaměstnanec veřejné správy bez motivace opravdu schopný dlouhodobě přispívat ke zvyšování kvality a efektivity své práce. Přeji našemu novému, rodícímu se establishmentu, aby namísto politických „hrátek“, známých z minulosti, přistoupil k postupnému a dobře komunikovanému přebírání úspěšných principů z firem do organizací veřejné správy.

Bude po volbách **bezpečněji?**

Jednou z oblastí, které se volební sliby a programy politických stran v žádných volbách nevyhnou, je otázka vnitřní bezpečnosti, boje proti nejrůznějším druhům kriminality, změn v trestní politice státu. Marně bychom hledali stranu, která by neslibovala, že za její vlády bude více policistů v ulicích, budou přísněji trestáni zločinci a hasiči budou mít lepší techniku.

MICHAL BARBOŘÍK | Autor je spolupracovníkem Centra bezpečnostních studií vysoké školy CEVRO Institut

Na odpověď na otázku položenou v názvu tohoto článku si budeme muset ještě nějakou dobu počkat, nicméně již nyní si můžeme alespoň představit priority, se kterými v oblastech vnitřní bezpečnosti státu a jeho trestní politiky šly do voleb politické strany, jež budou mít zastoupení v nové Poslanecké sněmovně, obzvláště pak se zaměřením na ty, které jsou nejčastěji zmiňovány jako rozhodující pro složení (či podporu) budoucí vlády.

PODOBNOST NIKOLI NÁHODNÁ

Programy ČSSD, hnutí ANO 2011 a KDU-ČSL mají v těchto oblastech velké množství styčných bodů. Ovšem právě v této problematice to není až tak s podivem, neboť proti zločinu a dalším neřestem chce bojovat každý a bez policistů v ulicích a přísných trestů pro pachatele to nejde. Své jistě hraje i to, že volební programy jsou zde poměrně obecné, a dokud se nezačnou řešit detaily toho, kde více policistů vzít a z čeho je zaplatit, jak konkrétně slibované změny provést apod., tak si všichni krásně notují.

Ale již konkrétně k věci, tedy spíše k programům. Strany se shodnou, že Česká republika by měla mít více policistů. ANO k tomu dodává, že to zajistí snížením administrativní zátěže policejních složek, ČSSD navíc vyzdvihuje omezení přesčasů sloužených bez nároku na odměnu (avšak o to více policistů bude muset zaplatit), 10% navýšení tarifních platů a „spravedlivé odměňování“ (ve smyslu narovnání odměn mezi funkcionáři a řadovými příslušníky). Zlepšení podmínek slibované všemi stranami by se mělo týkat rovněž hasičů, a to jak profesionálních, tak dobrovolných. Za zmínku pak jistě stojí záměr

KDU-ČSL podporovat „občanské dobrovolnické bezpečnostní sítě“, kdy z textu je patrné, že nejde pouze o dobrovolné hasiče, nicméně jaké další (dosud neexistující) dobrovolníky v oblasti bezpečnosti má strana na mysli, to se již v programu nedočteme.

PROTI KŠEFTOVÁNÍ S DOPLATKY NA BYDLENÍ

Novým významným prvkem volebních programů politických stran před těmito volbami je situace v sociálně vyloučených lokalitách. Nosnými body v tomto tématu jsou zamezení kšeftování s doplatky na bydlení ze strany některých majitelů ubytoven pro sociálně nepřizpůsobivé a boj proti lichvě, hazardu a zastavárnám (nejen v těchto lokalitách).

Vedle zvýšení bezpečí v sociálně vyloučených lokalitách a jejich okolí strany vyzdvihují i další oblasti trestné činnosti, na které by se chtěly zaměřit – boj proti kyberkriminalitě a zneužívání internetu (ČSSD, KDU-ČSL), proti organizovanému zločinu (ANO), kriminalitě mládeže, extremismu a terorismu (KDU-ČSL, která zároveň vyzývá k dialogu s islámskými duchovními autoritami v Evropě, při trvání na tom, že tyto musí důsledně odsuzovat teroristické útoky).

© wellphoto – Fotolia.com

Jako jedno z opatření v boji proti organizovanému zločinu mají všechny tři strany ve svých programech zavedení majetkových přiznání. Zatímco ČSSD a KDU-ČSL je hodlají uplatňovat široce, hnutí ANO s nimi počítá v té podobě, že obvinění ze závažné hospodářské a finanční kriminality a organizovaného zločinu budou mít povinnost prokázat původ nabytého majetku, a pokud tak neučiní, bude jim tento majetek zdaněn.

Všechny tři strany kladou rovněž důraz na posílení nezávislosti státního zastupitelství, hnutí ANO a KDU-ČSL pak přímo v programech zmiňují i vytváření specializovaných protikorupčních složek státního zastupitelství. Hnutí ANO vedle odpolitizování státního zastupitelství požaduje také odpolitizování Policie ČR, a to mimo jiné tím, že nejvyšší státní zástupce či policejní prezident by byli jmenováni a odvoláváni parlamentem. ČSSD a hnutí ANO pak požadují rovněž zavedení nezávislé kontroly činnosti zpravodajských služeb.

V OBLASTI **TRESTNÍ POLITIKY**

hnutí ANO a KDU-ČSL hodlají prosazovat nový, respektive zmodernizovaný trestní řád s důrazem na zrychlené formy trestního řízení, ale i prvky prevence či posílení práv obětí trestných činů.

V oblasti trestní politiky hnutí ANO a KDU-ČSL hodlají prosazovat nový, respektive zmodernizovaný trestní řád s důrazem na zrychlené formy trestního řízení, ale i prvky prevence či posílení práv obětí trestných činů. ČSSD a hnutí ANO se dále zaměřují na změny v oblasti vězeňství, kde kromě jiného akcentují posílení a zefektivnění programů zacházení s odsouzenými tak, aby odsouzení byli řádně připraveni na život po jejich propuštění a lépe se tak předcházelo recidivě trestné činnosti. KDU-ČSL zmiňuje zásadní roli prevence při snižování kriminality mládeže.

MIGRAČNÍ POLITIKA CHYBÍ

Migrační politiku ve svém programu zmiňuje pouze KDU-ČSL, která chce prosazovat vstřícný přístup vůči těm, kteří mají dle mezinárodního práva nárok na azyl a chtějí se integrovat, zatímco nelegální migraci hodlá důsledně potírat.

V mnoha ohledech se u výše uvedeného nejedná o recepty nové, řadu z nich měla ve svém programu a schválených koncepcích a strategiích i předchozí, pravicová vláda Petra Nečase a také v letošních volbách se řada těchto bodů prolínala všemi programy napříč politickým spektrem. Důležité ovšem je, jakými konkrétními cestami se vláda vydá při realizaci těchto často obecných priorit a jak bude při jejich naplňování důsledná.

Z programů ostatních politických stran, které se ve volbách dostaly do Poslanecké sněmovny, pak pro zajímavost ještě vybírám následující specifické programové priority. KSČM – majetková přiznání, prodloužení promlčecí lhůty u privatizačních zločinů, jednotná organizační struktura Policie ČR. TOP 09 – zavedení vyšetřujících soudců v trestním řízení, společné plány aktivit Policie ČR a obecních policií. ODS – důraz na práci vězňů a jejich povinnost splácet pohledávky, princip třikrát a dost (třetí druhově stejný přestupek v řadě by již byl posuzován jako trestný čin), omezení krádeží kovů a větší dozor obcí nad sběrnami. Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury – zdanění či zabavení majetku, u kterého by nebylo možné při podezření doložit jeho původ, omezené mandáty soudců a státních zástupců, navýšení platů policistů.

Zdravotnictví stabilizováno, ale na jak dlouho?

Podle některých politických komentátorů měla úřednická vláda jmenovaná prezidentem Zemanem oslabit sociální demokraty před volbami. V případě zdravotnictví však dočasná vláda udělala naprostý opak. Alespoň na krátkou dobu totiž zažehnala krizi zdravotnictví, které by jinak nová vláda čelila hned po nástupu do funkce.

JAN PRŮŠA | Autor je ekonom, působí na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd UK

Státní zdravotní pojištění nefunguje nikde na světě a Česká republika není výjimkou. Vzhledem k systémovému plýtvání v tomto centrálně plánovaném sektoru se celý zdravotnický systém pravidelně dostává na hranici platební schopnosti. Jinými slovy, ve zdravotnictví docházejí peníze do té míry, že už na jeho fungování nechce nikdo půjčit.

Tyto platební krize se opakovaly už několikrát. Další repríza se připravovala jako vánoční dárek pro povolební vyjednávání, ve kterém se už před volbami očekávala podstatná role sociálních demokratů jako pravděpodobné vítězné strany. Do situace však včas zasáhl ministr zdravotnictví v demisi Martin Holcát, kterého lze s nadsázkou považovat za zachránce vlády vzešlé z předčasných voleb, ať už bude vypadat jakkoliv.

NEDOSTATEK A PŘEBYTEK VE ZDRAVOTNICTVÍ

Často se situace ve zdravotnictví hodnotí jako nedostatek peněz na péči o pacienty, tedy nedostatek zdrojů. Jenže takový pohled není úplný. Rozpočty (zdro-

je) jsou omezeny v každém hospodaření, ať se týká zdravotnictví, školství nebo třeba výzkumu. Aby bylo porovnání peněz ve zdravotnictví smysluplné, musíme proti zdravotnickému rozpočtu postavit spotřebu zdravotnických služeb.

Hospodaření českého zdravotnictví je skutečně ve ztrátě, což znamená nejen nedostatek zdrojů, ale také nadbytek výdajů. Existuje tedy nedostatek peněz v porovnání s tím, jakou péči pacienti požadují. Jinými slovy, pacienti požadují luxusní a drahou péči, nechtějí však za ni adekvátně zaplatit. Pojišťovny se s tímto tlakem nedokáží vyrovnat, cenové vztahy ve zdravotnictví jsou totiž státem řízené a nepodléhají ekonomickým zákonitostem poptávky a nabídky.

Deficity hospodaření vznikají ve zdravotnictví systémově. Náklady péče neustále narůstají vzhledem k novým lékům a metodám nebo ke zvyšování mezd lékařů. Těmto nárůstům neodpovídá výběr pojistného – mzdy nerostou, a tím pádem neroste ani pojistné plošně počítané ze mzdy. Většinu pojištěnců navíc tvoří tzv. státní pojištěnci, tedy občané, za které platí pojistné stát. Jedná se o důchodce, děti, studenty, nezaměstnané a další nepracující osoby. Vzhledem k fixně stanoveným platbám pojistného ale nemá nikdo z pacientů zájem zamyslet se nad vlastní spotřebou péče. Pacientům chybí motivace šetřit.

DEFICITNÍ HOSPODAŘENÍ

Všeobecná zdravotní pojišťovna, která je s 6,2 miliony pojištěnců největší pojišťovnou v ČR, od počátku krize kumuluje výrazné deficity. Za roky 2009 až 2012 dosáhla celková ztráta VZP 19 miliard korun, což odpovídá více než 3 000 korun na jednoho pojištěnce. Pro srovnání, na roční péči o jednoho pojištěnce vydala VZP loni 23 293 korun. Těmto ztrátám nezabránilo ani přerozdělení přebytků od ostatních pojišťoven, kterým VZP loni odčerpala 3 miliardy korun. Zaměstnanecké pojišťovny tím vyčerpaly všechny své rezervy a dostaly se poprvé od roku 2008 do ztráty.

Letos se hospodaření VZP vyvíjelo podobně, a to i přes rozsáhlé provozní úspory (například 250 milionů ročně díky propuštění 800 zaměstnanců). Navíc však díky vyčerpání rezerv hrozilo, že se akutní nedostatek peněz přenese na nemocnice a zastaví se jejich provoz.

NESYSTÉMOVÉ KRIZOVÉ OPATŘENÍ

Dočasná vláda nakonec sáhla k tomu nejsnazšímu opatření. Rozhodla se navýšit měsíční platbu za státního pojištěnce ze 723 korun na 787 korun. Toto navýšení už posvětil i levicí ovládaný senát a jeho zavedením se příjmy pojišťoven zvednou ročně odhadem o pět miliard korun.

Nejedná se však o systémové řešení. Platba za státní pojištěnce je platbou ze státního rozpočtu. Deficit zdravotnictví se tak pouze přesunul na daňové poplatníky, tedy na stále se zmenšující skupinu pracujících. Příští rok všichni zjistí, že v systému je peněz dost, pacienti opět zvýší své nároky na péči, poskytovatelé opět zvýší své nároky na ceny, lékaři a sestry zvýší své nároky na platy a deficit se s časovým zpožděním zopakuje.

Otázkou zůstává, jak bude oddálený problém řešit nová vláda. Lze se jen dohadovat, neboť v předvolebních kampaních poněkud překvapivě o zdravotnictví nepadlo ani slovo. A to i přesto, že se jedná o resort s ročním rozpočtem 235 miliard korun, což odpovídá šesti procentům HDP.

Martin Holcát, ministr zdravotnictví ČR v demisi

ROČNÍ **ROZPOČET** ZDRAVOTNICTVÍ

235 miliard korun odpovídá šesti procentům českého hrubého domácího produktu. Letos už poněkolikáté hrozil akutní nedostatek peněz a kolaps některých nemocnic. Přesto v předvolební kampani o tématu zdravotnictví nebylo slyšet.

předpisy — nová unikátní služba **pro podnikatele**

Právní předpisy
šité na míru podnikatelům

- sledujeme změny, které ovlivní vaše podnikání
- vysvětlujeme, jak se projeví v praxi
- upozorňujeme včas na nové předpisy

1 měsíc ZDARMA!

Vyzkoušejte na
www.i-predpisy.cz